

BEDENE BAKIŞ: TRANŞÜMANİST İZLER

VIEW TO BODY: TRANSHUMANIST TRACES

Dr. Öğretim Üyesi Suzan TEPE YILMAZ

Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Heykel Bölümü,
suzantepeyilmaz@gmail.com

ÖZ

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında doğaya ve bedene bakış açısı da değişmiştir. Klonlama, kök hücre tedavisi, gen sürümü, zihnin aktarılması üzerine yapılan genetik, robotik çalışmalar, tasarlanan bir beden ve doğa sunmakta; doğal olanla yapay olanın sınırları belirsizleşmektedir. Hümanizmin ötesinde bir bakışa sahip olan transhümanist yaklaşım; bilim ve teknoloji yoluyla insan bedeninin dönüştürülmesi üzerinden hareket etmektedir. İnsan zekasının geliştirilmesi, fiziksel sınırların kaldırılması, hastalıklardan kurtulma ve doğal olarak ölümsüzlük düşüncesi, bilim ve teknolojiye araştırmalar yoluyla gerçeğe dönüşmektedir. Bedene yönelik bu bakış açısının farklı disiplinlerin araştırma konusu olması, transhümanist hareketleri bir başlık altında irdelemeyi güçleştirmektedir.

Genetik, nano, robotik bilimin bu yaklaşım doğrultusunda araştırmaları devam ederken, bilimsel-teknolojik araştırma ve uygulamalar sanatçıların da konusu olmakta, teknoloji ve sanatın bir araya geldiği çalışmalar gerçekleşmektedir. Bedene eklenen protezler, interaktif sanat çalışmalarında robotik büstler, DNA çalışmaları, mutant figürler, anomalili bedenler bazı çalışmalarda çağın yansımaları, bazılarında ise eleştirel yaklaşımın ifadeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, fiziksel sınırların kaldırılması ve zihin-beden ilişkisine yaklaşımlar; robotik uygulamalar ve sanatsal çalışmalar açısından ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Bilim, teknoloji, sanat, beden, transhümanizm.

ABSTRACT

In the light of scientific and technological developments, the view to the nature and body has also changed. Genetic and robotic works on cloning, stem cell therapy, gene version, mind transmission present a designed body and nature; and thus the limits of natural and artificial ones become unceratin. Transhumanistic approach, which has a view beyond the humanism, acts through the transformation of the human body by means of science and technology. Improving human mind, removing physical limits, pulling through illnesses and naturally the thought of immortality turn into reality through scientific and technological studies. This point of view to the body is the research subject for various disciplines, which complicates studying the transhumanist movements in one heading.

While genetic, nano and robotic science go on researches through this approach, sci-tech studies and practices become the subject matter for artists as well, and studies that brings technology and art close together occur. Prosthesis implanted to the body, robotic busts in interactive art works, DNA studies, mutant figures and anomaly bodies confront us as our age's reflections in some works and as critical approaches expressions in the other works. In this study, removing physical limits and approaches on mind-body relationship are going to be handled with regards to robotic practices and artistic works.

Keywords: Science, technology, art, body, transhumanism

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun bilimsel gelişme ve teknolojik ilerlemelerle doğaya hükmetme arzusu, daha ileri boyutlara ulaşarak tasarlanabilir bir doğa tasavvurunu ortaya çıkarmıştır. Merkeze insanı alan bu bakış açısında öncelikli olarak, insan organizmasının süper bir organizmaya dönüşmesi/dönüştürülmesi söz konusudur. Doğal evrimin, gelişen bilim ve teknoloji karşısında geride kaldığı düşüncesi, bedene ve doğaya müdahaleyi gerekli hatta doğal kılmaktadır. Bedenin, istekler doğrultusunda dönüşümünde bilim ve teknolojinin kullanılmasını destekleyen transhümanizm; “insanın fiziksel ve bilişsel yeteneklerinin arttırılması ve yaşlanma, hastalanma gibi arzu edilmeyen veya gereksiz görülen yönlerinin ortadan kaldırılması amacıyla teknoloji ve bilimden faydalanılması gerektiğini öne süren uluslararası bir entelektüel ve kültürel harekettir” (Bilgen, 2014).

Hümanizmin evrenselliğine karşılık transhümanizm, bireyselliği merkeze almaktadır. Postmodern ideoloji ile örtüşen bu eğilim, uzuv kayıplarında protezlerin kullanılmasının, görme bozukluklarının ya da hastalıkların tedavi edilmesinin çok ötesinde, tasarlanan bir beden olgusuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla duyuşsal, fiziksel sınırların kaldırılmasından ölümsüzlüğe kadar genişleyen bu tasarım kavramı; genetik, embriyoloji, robot bilim, nanobilim gibi alanlardaki ilerlemeler ile genişlemektedir. Aynı zamanda bu gelişmeler; tasarlanabilir doğa, tasarlanabilir insan düşüncesinin sanatsal karşılıklarını yaratmış ve sanat yapma aracı olarak da kullanılmıştır.

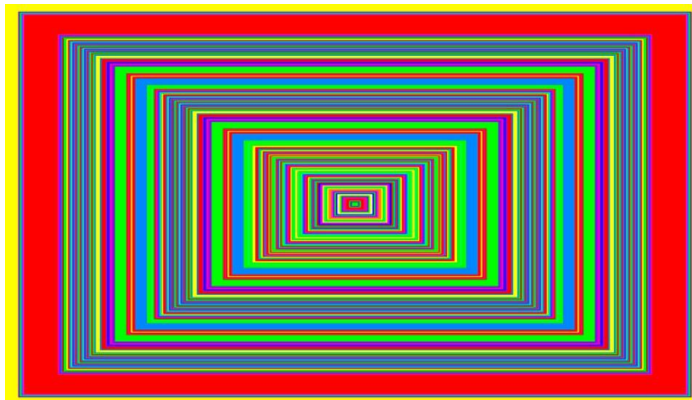
2.BEDENİN SINIRLARINI AŞMA: SİBORG

Biyolojik ve yapay kısımları olan varlıklar sibernetik organizma (siborg) olarak tanımlanmaktadır. Gündelik yaşamda birçok şeyin -kalp pilleri, insülin implantları gibi- siborg tanımına girebileceği kuşku götürmez bir gerçekliktir. Eksik ya da kusurlu olanın telafisi açısından umut vadeden teknolojik ürünler, gelişen teknoloji ile uyumlu bir bedene sahip olma fikri üzerinden kullanılmaktadır. Örneğin, Prof. Kevin Warwick, 1998 yılında kolunun içine silikon bir radyo frekansı tanımlama (RFID) cihazı yerleştirilen ilk insandır. (Warwick, 2000). Sınırları genişletmek düşüncesinin siborg örneklerinden birisi de, renk körü olarak dünyaya gelen ve bir müzisyen olan Neil Harbisson’dur. Harbisson, başındaki anteniyle bir siborg ve aslında bu eklenti gibi görünen alet, onun uzvudur (Görsel 1).

Görsel 1- Neil Harbisson

Renk körlüğünü tedavi edemeyen ancak ses frekansı aracılığıyla renkleri duyabilmesini sağlayan teknoloji ürünü (fiber optik sensör) ile bir bütün olan Harbisson, müziğin resmini yapan bir sanatçı aynı zamanda (Görsel 2).

Görsel 2- Neil Harbisson. Queen of the Night by Mozart.

Fizyolojik sınırlarının ötesine geçen bu değişimi Harbisson, şöyle dile getiriyor:

Bir müzik öğrencisi olarak, Isaac Newton'un renk spektrumunu notalara ayırdığını öğrendim. Sonra renk ve ses arasında gerçekten bir bağlantı olup olmadığını düşündüm. Birkaç yıl sonra Profesör Adam Montandon ile tanıştım ve birlikte renklerin ses frekansını duymama yardımcı olacak bir sensör oluşturmaya başladık. İlk prototipim kırmızı ve yeşili duymama yardım etti. Daha sonra, 2003 yılında, beş kilogram bir bilgisayara bağlı bir kamera ile kulaklıklar yarattık. Bu şekilde renkleri yalnızca doğrudan önümde değil, etrafımdaki tüm sesleri duyabiliyordum. (...) Birkaç yıl sonra, zaten renkleri duymak için kullanıldığında, bu başarıda durmamam gerektiğine karar verdim. 2008 yılında, kızılötesi ve ultraviyole ışığı duyma yeteneğini ekledik; o zamandan beri, bir bankadaki alarm sisteminin açık olup olmadığını ve güneşli bir günde bronzlaşmaya değip değmeyeceğini anlayabiliyorum. Radyasyon çok güçlü ise, kendime iki kat güneş kremi sürüyorum (Shvets, 2015).

Bir başka siborg sanatçı, koreograf Moon Ribas, koluna yerleştirmiş olduğu titreşimli bir mıknaştırma telefonundaki deprem monitörüne bağlatmıştır. Sanatçı, online sismik sensör aracılığıyla gezegenin herhangi bir yerindeki hareketleri eş zamanlı algılayarak performanslar (Görsel 3) gerçekleştirmektedir (Max, 2017: 60).

Görsel 3- Moon Ribas, "Waiting for Earthquakes", Solo performans, 1 saat.

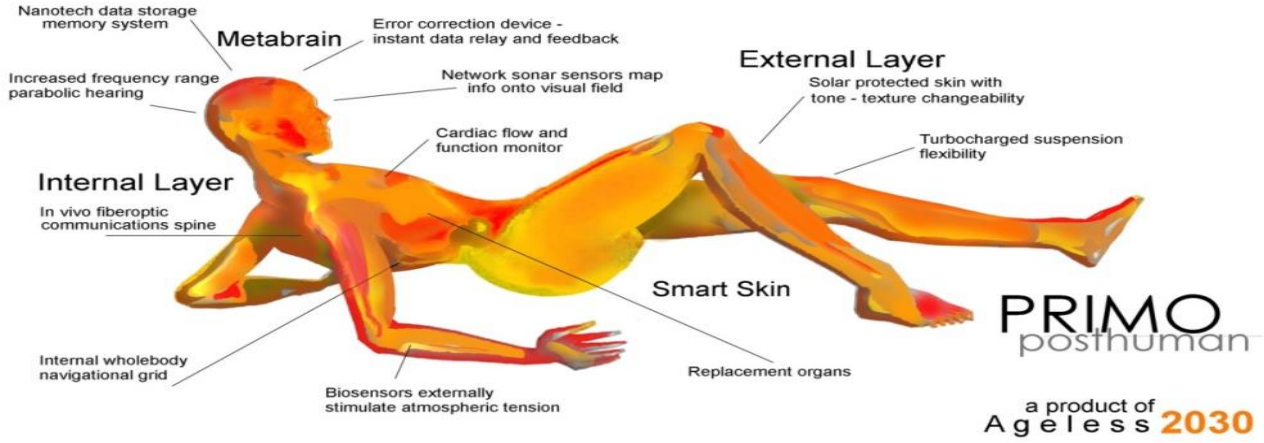
Ribas'ın Harbisson ile birlikte gerçekleştirdikleri performanslar da bulunmaktadır. Sanatçının "Waves" olarak adlandırdığı araştırma projesinde (Ribas, t.y.); Ribas, yer hareketinin olduğu yöne doğru, hareketle aynı yoğunlukta dans ederken Harbisson, depremin ışığını ve müziğini yaratarak frekansları ses ve renge dönüştürmektedir

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler bir yandan gündelik yaşamı kolaylaştırdığı düşüncesiyle kullanılırken diğer yandan sanatsal yaratımlarda yeni olanaklar sağlamaya devam etmektedir. Stelarc'ın kaslardan gelen elektrik sinyallerinin kontrolünde hareket eden Third Hand'i, beden sınırlarını genişletme düşüncesinin prototipi sayılabilir. Biyografisine ve elin hikayesine bakıldığında Stelarc'ın (t.y), beden sınırlarının genişletilmesi, bedenin ara yüz olarak tasarlanması düşüncesi üzerinden hareketle; yapımı 1980 yılında tamamlanan ve yarı kalıcı olması düşünülen ancak ağırlığı, destek yapısı, bataryası ve cildi tahriş etmesi gibi sebeplerle sanatçının 1980-1998 yılları arasında performans nesnesi olarak kullandığı -el-Third Hand'i (Görsel 4); eksik parçanın yerine bir protez değil, ek olarak bedene dahil ettiği bir uzuvdur.

Görsel 4- Stelarc, Third Hand.

Bunun yanında “Süper İnsan” yaratma yolunda dijital 3 b çalışmaları olan, 1990’lardan bu yana bilim, teknoloji ve sanat arasındaki ilişki üzerine odaklanan transhümanist tasarımcı Natasha Vita-More, bedeni yeniden tasarlayarak prototip olan “Primo Posthuman”ı (1996) oluşturmuştur. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere dayanarak geliştirdiği, biyoteknoloji ile tasarımı bir araya getirdiği yeni beden (Görsel 5); hastalanan, yaşlanan insan bedeni yerine yaşlanmayan, değiştirilebilir genlere ve cinsiyet çeşitliliğine, akıllı bir cilde, gelişmiş duyuşsal algıya sahip bir organizmadır (Vita-More, 2004).

Görsel 5- Natasha Vita-More, “Primo Posthuman”

3.BEDEN-ZİHİN İLİŞKİSİ

Siborg, sadece insan ya da hayvanlar üzerinde bir uygulamayı değil aynı zamanda insana ait olanın cansız varlıklara aktarılmasını da kapsamaktadır. Gelişen bilim ve teknoloji ışığında insanın makinalaşması söz konusu iken robotların da insanlaşması söz konusudur. Robotla insan arasındaki farkın azaltılması düşüncesi yapay zeka çalışmalarına ivme kazandırmaktadır. Siborg robotların, insan benzeri davranışlar sergilemesi yönündeki bilimsel araştırmaların belki de merkeze alınan en önemli noktası zihinsel-davranışsal ilişkidir. 1950’li yıllarda matematikçi Alan Turing’in “Makinalar düşünebilir mi?” üzerine araştırmaları (Turing,1950), yapay zekanın geliştirilmesinin temelidir diyebiliriz. Turing’in “İmitasyon Oyun” üzerinden dönüşen Turing test, bilgisayar üzerinden yazılı iletişime geçen hakem tarafından makina mı yoksa insan mı olduğunu tespit etmesi üzerinedir. Turing teste referansı olan Ken Feingold’un, 2001 yılında yapmış olduğu izleyici ile diyaloga giren “Sinking Feeling” isimli çalışması (Görsel 6), insansı robotların zihinsel sürecini, varoluşsal sınırlarını ve piyasa üzerinden ilişkisini sorgular niteliktedir:

O, kendi varlığına oldukça inanmış tek bir kafadır, ama "Neden herkes gibi bir vücuda sahip değilim? ya da "Buraya nasıl geldim, burada ne yapıyorum? " u bilmek için çaresizdir. Bu figürün zihinsel eylemi, bir projeksiyonda görünür kılınır - onunla konuşan kişiler, kelimenin tam anlamıyla, hem figür tarafından duyuldukları gibi kendi sözlerini hem de yanıtın formülasyonunda, kafanın "düşünce sürecinin" bir şeyini görürler. Saksının dışında gelişmesi de ticari ürün olarak insan parçaları ve biyolojik mühendislik hakkında sorulara işaret ediyor (Feingold.ty).

Görsel 6- Ken Feingold, “Sinking Feeling”, 2001, silikon, pigment, fiberglas, çelik, ahşap, software, elektronik gereçler ve diğerleri, 15x18x52 cm

İnsanın varlığını devam ettirmek istemesi, başka bir deyişle ölümsüzlük düşüncesi; uzun zamandır bilim insanlarının araştırmalarına konu olmuş ancak zihnin direkt aktarılması tam olarak çözülememiştir. Ancak, yapay sinir ağına sahip siborg robotların sosyalleştirilmesiyle, bu organizmaların doğal zihinsel gelişim süreçlerinin oluşturulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Bu sonsuzluk/ölümsüzlük fikri, fantastik/bilim kurgu bir yöntem olarak görülen avatar (bilgisayar temelli) yaratma düşüncesi ile gerçeğe dönüşüyor gibi görünmektedir. LifeNaut'un kurucularından Bina Aspen Rothblatt'ın model alındığı, video röportaj transkriptleri, lazer tarama canlı maske teknolojisi, yüz tanıma, yapay zeka ve ses tanıma teknolojileri kullanılarak Hanson Robotics tarafından oluşturulan Bina48 (t.y) (Görsel 7); gerçek bir kişi hakkında toplanan bilgi, anılar, değerler ve inançlara dayalı olarak etkileşime geçen, dünyanın en gelişmiş sosyal robotlarından biri olarak sunuluyor.

Görsel 7- Hanson Robotics, Bina48. 2010.

Beden ve ruh olarak iki parça üzerinden düşünülen organizmanın, ruhsal/zihinsel tarafının mekanikleştirilemeyeceği bir gerçektir. Bedenin makinalaştırılması düşüncesi Descartes'ın " Bedenin, Tanrı'nın belli bir maksatla şekillendirdiği bir heykelden ya da makinadan başka bir şey olmadığını varsayıyorum" (Corbin, Courtine, Vigerello; 2013:30) söylemiyle örtüşüyormuş gibi görünse de altıncı ve son Meditasyonda (alıntılanan Danto; 2013:95) "Benim bedenimin içinde oluşum, kaptanın geminin içinde oluşundan farklıdır" diyerek beden ve zihnin ayrılmaz bir bütün içerisinde olmasından bahsetmektedir. Veri giriş-çıkışlarının çift yönlü çalıştığı insan organizması, beden-beyin arasındaki alışverişin zihinsel sürece dahil olduğu bir alanı da kapsamaktadır. Kişiye özgü olan bu yapının sistematikleştirilmesi mümkün görünmemektedir. İnsanın eyleyen bir canlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, düşünceleri deneyimlenir olanla da farklılaşan karmaşık zihinsel bir yapı ortaya çıkmaktadır. Biraz daha somutlaştırılırsa, insan sadece zihinsel süreçten değil aynı zamanda bedensel hislerden de oluşan bir canlıdır. Danto; (2014:95) Descartes'tan yaklaşık elli yıl sonra 1714 'te kaleme aldığı Monadoloji'siyle Leibniz'in, zihin/beden probleminin tam kalbine götüren tartışmayı açtığını ifade etmektedir.

Algının ve ona bağlı olan şeylerin, mekanik nedenlerle, yani şekiller ve devinimler yoluyla açıklanamayacağı da teslim edilmelidir. Düşünce, duyu ve algı üretebilen yapıda bir makine varsayalım; bu makinenin, oranları muhafaza edilerek büyütüldüğünü, tıpkı bir değirmene girer gibi, içine girilebilecek boyutlara ulaştığını tasarlayabiliriz. Diyelim ki bu gerçekleşti; makinenin içinde girdiğimizde sadece birbirini itip çeken aksamla karşılaşırız, algıyı açıklayabilecek herhangi bir şeye rastlamayız. Şu halde algıyı bileşik olanda veya makinede değil, basit cevherde aramak gerekir." (Leibniz'den aktaran Danto; 2014:95).

Bununla birlikte, son dönemdeki mekanik aksamın duyulur alana ait olana ulaşabildiği bilimsel ve teknolojik gelişmeler, beden ve zihin ilişkisini farklı bir boyuta taşımaktadır. Örneğin, Pittsburgh Üniversitesi'nde yapılan araştırmaların birinde (UPMC,2016) trafik kazası sonucu felç olan ve duyu hislerini kaybeden bir denek, robotik kolunu kullanmak için bilgisayar yoluyla beyninden elektrik vuruşları göndermeyi başarmış ve hatta parmaklarının dokunduğu şeyin ne olduğunu hissetmiştir (Görsel 8).

Görsel 8- Dr. Robert Gaunt, deneğin robotik kolu ile duysal test

Bu veriler ışığında, zihnin mekanik bir aksamla birleşerek ölümsüzlük düşüncesini gerçeğe dönüştürecek kapının aralandığını söylemek mümkün görünmektedir. (Bu noktada belirtmek gerekir ki bu gibi araştırmalara, ABD Gelişmiş Savunma Araştırma Projeleri Dairesi (DARPA) yoluyla kaynak sağlanıyor).

4.SONUÇ

İnsanın doğa ile olan ilişkisi; ilerleyen bilimsel ve teknolojik çalışmalar doğrultusunda doğanın bir parçası olmanın yerine doğaya hükmedebilir bir yapıya dönüşmüştür. Evrensellik karşısında bireyselliğin öne çıktığı bu süreçte, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin transhümanist yaklaşım doğrultusunda kullanılması; tüm canlı dünyanın tasarlanabilirliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bilimsel çalışmalar sonucunda ortaya çıkan veriler; sınırları aşma, kusursuzlaşma, ölümsüzlük düşüncelerini gerçeğe dönüştürebilecek bir güç sağlamıştır. Ölümlü olmak, yaşlanmak, hastalanmak, her şeyi görememek, her şeyi duyamamak ya da hissedememek, uçamamak ya da tırmanamamak, hem burada hem de düşünülen yerde olamamak gibi kişisel istekler doğrultusunda çoğaltabileceğimiz her şey kusur olarak nitelendirilme potansiyeline sahiptir. Bu doğrultuda bilim ve teknolojinin kullanılması; siborg insanı yani transhümanın bir türünü oluşturmaktadır (Genetik manipulasyonlar da başka bir tür yaratmaktadır).

Süper insan yolunda ilerleyen bu çalışmaların bütün insanlık için olmadığı, bireyin ön plana çıktığı transhümanist söylemden anlaşılmaktadır. Bilimsel ve teknolojik ürünlere erişimi, ekonomik sistemden ayrı düşünemeyeceğimiz aşıkardır. Modernizmin ütopyası ile benzerlik gösteren bu durum, yaşam koşullarını daha iyiye götürme noktasında, -özellikle edebiyat ve sinemada daha güçlü bir anlatımla karşımıza çıkan distopik imgeler yaratmaktadır. Teknolojinin insanla birleşmesi, bazen yaratıcı sanat yapma, bazen anatomik yapıyı değiştirme düşüncesi, bazen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin eleştirel yansımaları olarak kendini göstermekle birlikte, etik açıdan da tartışmaya açıktır.

KAYNAKÇA

Corbin, Alain; Courtine, Jean-Jacques; Vigerello, Georges. 2013. Bedenin Tarihi 3 Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl. Ankara: YKY

Danto, C. Arthur. 2014. Sanat Nedir? Çev. Zeynep Baransel. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Max, T. D. "İnsanötesi". Süper İnsan. National Geographic Türkiye, Nisan 2017, s.52-75.

Turing, A. M. 1950. "Computing Machinery and Intelligence". Mind, 49 (236), s. 433-460.

İnternet Kaynakları

Bilgen, Hülya. "Biyoteknoloji ve İnsan Hakları: Transhümanizm Hukuk Alanına Nasıl Girdi?". (2014) 10.04.2018

<http://www.medikalakademi.com.tr/biyoteknoloji-ve-insan-haklari-transhümanizm-hukuk-alanina-nasil-girdi>

Feingold, Ken. "Sinking Feeling". (ty) 07.04.2018 <http://www.kenfeingold.com/SinkingFeeling1.html>

LifeNaut. "Bina48". (ty) 02.04.2018 <https://www.lifenaut.com/bina48/>

Ribas, Moon. "Research Project Seismic Sense". (t.y) 12.04.2018, <http://moonribas.wix.com/pagina-web#!research>

Shvets, Lera. "Neil Harbisson: People Aren't Black and White, We're All Different Shades of Orange". (2015). 04.04.2018 <https://birdinflight.com/inspiration/experience/neil-harbisson-people-aren-t-black-and-white-we-re-all-different-shades-of-orange.html>

Stelarc. "Third Hand", History.(ty) 04.04.2018. <http://stelarc.org/?catID=20265>

University of Pittsburgh Schools of the Health Sciences Life Changing Medicine. "In a First, Pitt-UPMC Team Help Paralyzed Man Feel Again Through a Mind-Controlled Robotic Arm". (2016) 20.04.2018. http://www.upmc.com/media/NewsReleases/2016/Pages/bci_scitransl-lms.aspx

Vita-More, Natasha. "The New (Human) Genre – Primo Posthuman". (2004) 14.04.2018 <http://www.natasha.cc/paper.htm>

Warwick, Kevin. "Cborg 1.0". (2000) 28.03.2018 <https://www.wired.com/2000/02/warwick/>

Görsel Kaynaklar

Görsel 1- <http://www.studio-beat.com/art-news-blog/neil-harbisson-transhumanism-artist/> (04.04.2018)

Görsel 2- <https://birdinflight.com/inspiration/experience/neil-harbisson-people-aren-t-black-and-white-we-re-all-different-shades-of-orange.html> (04.04.2018)

Görsel 3- <http://www.theunscene.org/moon-ribas/> (04.04.2018)

Görsel 4- <http://stelarc.org/?catID=20265> (04.04.2018)

Görsel 5- <https://www.imaginaryworldspodcast.org/humans--new---improved.html> (24.04.2018)

Görsel 6- <http://www.kenfeingold.com/feingold/> (07.04.2018)

Görsel 7- <https://www.lifenaut.com/bina48/> (02.04.2018)

Görsel 8- <http://www.upmc.com/media/media-kit/bci/Pages/default.aspx> (20.04.2018)